

A Dreher-dinasztia

Dr. Molnár Dénesné

MTA Agrártudományi Kutatóközpont Mezőgazdasági Intézet
Beethoven Múzeum, Martonvásár

A Dreher nevet a magyar ipar- és gazdaságtörténet egyaránt a legkiválóbbak között tartja számon. A hazai és a monarchiabéli sörgyártás, a sportlőtenyésztés, de még az építéstörténet is jóval szegényebb lenne nélkülük. A Dreher sör ma is az egyik legjobb és legkedveltebb a hazai italok között. A Dreher - Aich - Haggemacher családok közötti szövevényes gazdasági, üzleti kapcsolatokat többszörösen megerősítették a rokoni szálak is, a Dreher Jenő - Haggemacher Lily házaspár pedig birtokai központjával, otthonuknak Martonvásárt választották az 1920-as években. Egykori kastélyuk ma az MTA Agrártudományi Kutatóközpont főépülete.

A német és az osztrák múlt

A Dreher család felmenői a XVII-XVIII. században a dél-németországi Pfullendorfbán éltek mint mézárások és vendéglősök.

Franz Anton Dreher (1736-1820) szülei tizenhárom gyermeke közül a kilencedik, 1760-ban nincstelenül indult el tutajon a Dunán lefelé szerencsét próbálni.

Bécsbe eljutva évekig csaposlegényként dolgozott, majd bérbe vett egy kis sörüzemet Bécs külvárosában. 1796-ban jutott el odáig, hogy meg tudta vásárolni a Klein-Schwechat-i sörüzemet a hozzá tartozó szántófölddel, réttel, kerttel. Kiváló képességeinek és sikeres tevékenységének elismeréseképpen 1811-ben a bécsi sörfőző céh vezetője lett. Franz Anton magánélete roppant érdekesen alakult. Az egykori nincstelen, életét keményen végigdolgozta, majd 69 éves korában az özvegységét feladva újránházasodott, elvette feleségül a nála ötven évvel fiatalabb Katharina Widtert, és 70 éves volt amikor Klara nevű leánya, és 74 éves, amikor fia, Anton Eugen, aki majd Dreher Jenő nagyapja lesz, a vi-

lára jött. Franz Anton 85 éves korában Schwechaton a klederingi házában halt meg, amikor fia még csak 11 éves volt.

I. Anton (1810-1863) már kitűnő nevelésben részesült, Bécsben a piarista atyák gondoskodtak fejlődéséről. A fiatalember Angliában és Skóciában tett tanulmányutakat. Kezdetben munkásként dolgozott, majd az ottani malátázó és sörkészítési eljárások tanulmányozására nyílt lehetősége. Itt ismerte meg az úgynevezett alsó erjedésű sörkészítési technológiát, amelyet aztán saját üzemében is meghonosított. Hazatérve megtapasztalta, hogy az örökségét utazásra „pazarlónak” nem voltak hajlandók kölcsönt nyújtani „ostoba és számár” elképzeléseit megvalósítani. I. Anton mégis hozzáfogott a sörfőzéshez. Az akkoriiban készített barna és zavaros bécsi sörökkel ellentétben kiváló minőségű világos itallal állt elő. A klederingi ház pincéjében beérett sört „*Klein-Schwechater Lagerbier*”-nek nevezte, amelynek nagy sikere lett. Üzeme szüntelenül fejlődött, új épületekkel, pincékkel, gépekkel bővült, alkalmazottainak száma állandóan emelkedett. Legnagyobb befekte-

tését 1859-ben tette a csehországi Michelobban. Megvásárolt egy 2200 holdas birtokot kastéllyal, sörüzemmel, ahol a sörgyártáshoz szükséges elsőrangú komló termesztése biztosított volt. Ezt követően 1862-ben *Kőbányán megvásárolta a Kőbányai Serház Társaság, illetve Perlmutter Jakab sörüzemét (1. kép)*. Ez utóbbi befektetéseit szakmai szempontból a sziklapincék nyújtotta kiváló malátázási és sörhűtési lehetőségek indokolták.

I. Anton „Schwechater Lagerbier”-je 1858-ban Bécsben, 1862-ben pedig Londonban aranyérmeket nyert. Ferenc József császártól átvehette a Ferenc József Rend Lovagkeresztjét, ezzel a nincstelenként Bécsbe érkező Franz Anton fia eljutott pályája csúcsára. A következő esztendőben, 1863-ban már nemcsak mint sörgyáros, hanem mint földbirtokos mindössze ötvenhárom éves korában hagyta itt váratlanul a világot.

Fia, **II. Anton** (2. kép), aki majd 1870-ben Dreher Jenő apja lesz, ekkor még csak 14 éves, így tanulmányai befejezéséig a rokon Aich család vezeti a sörgyárat. A fiatalember bécsi és zürichi felsőfokú képzés birtokában vette át a gyárak vezetését, és

1. kép A Kőbányai Sörgyár egy korabeli képeslapon

2. kép Dreher Antal

olyan sikerrel fogott hozzá az üzemi berendezések fejlesztéséhez, hogy a Dreher sört 1858 és 1882 között hét aranyéremmel tüntették ki, a már említett bécsi és londoni aranyérmek mellett: Párizs 1867, 1878; Amszterdam 1869; Bécs 1873; Sydney 1879; Melbourne 1880; Trieszt 1882.

II. Anton további nagy befektetéseket tett. Megvásárolta a trieszti sörgyárat, Magyarországon pedig földbirtokokat vásárolt elsőként a fejér megyei Tordas határában. Az 1893. évi Gazdacíműtár adatai szerint Fejér megyében a következő birtokai voltak; Martonvásár 4.214 kh, Ivánca 497 kh, Ráczkeresztúr 2.650 kh, Baracska 1.347 kh, Kajászó Szt. Péter 1.196 kh, Tabajd 543 kh, Tordas 1.756 kh, Vál 3.343 kh: összesen: 15.646 kh

1903-ban Fejér megyében összesen 17.447 kh, Trencsén és Abauj-Torna megyében (Alsószűcs, Diósfalva, Felsőszénye, Liborcsaudvar, Trencsénzavod, Vágaranyos) pedig további 10.545 kh volt a birtokában.

II. Anton más vonalon is törekedett az elismerésre. 1888-ban bérpalotát építtetett a mai Kossuth Lajos u. Városház u. sarkán. Az épület, ami ezen a helyen ma látható, az eredeti megcsonkított változata, ugyanis először a Kossuth L. u. kiszélesítése miatt csorbult, szép sarokkupoláját pedig a II. világháborúban vesztette el.

II. Antonnak, akit ekkor már „der alte Dreher”-ként emlegettek Bécsben, szinte mindent megadott az élet. A Dreher sör fogalommá vált, a

schwechati sörgyár ekkor már a környéken lévő más sörgyárakkal „Vereinigte Brauereien AG” néven fuzionált impérium, ahol a Drehereknek részvénytöbbségük volt. Hatalmas földbirtokain intenzíven termesztette a sörgyártáshoz szükséges alapanyagokat, a sportlovak számára pedig a takarmányokat. Az elfoglalt üzletembernek szenvedélye a lovassport volt. Istállóí, lovai voltak, a lóversenypályák gyakori látogatója volt.

Az osztrák felsőház tagjának vagyonát három fia örökölte: Anton Eugen Theodor (1871-1925); Eugen Anton Franz (1872-1949) azaz Dreher Jenő és Theodor Anton Franz (1874-1914). Anton az *ausztriai gyárnak*, Theodor a *triesztinek*, Jenő pedig a *magyarországi birtokoknak és a kőbányai sörgyárnak a várományosa*.

II. Anton családja számára nagyvonalú otthonról gondoskodott Schwechatban. Az U alaprajzú, 1-3-3-3-1 osztatú, tizenegyablakos, emeletes, barokk stílusú Alt-kettenhof-i kastélyban 1902-ben készült el az átalakítás, felújítás, korszerűsítés.

„Ha kész a ház, jön a halál” írta le csaknem ugyanebben az időben, Németországban Thomas Mann a Budenbrook ház című könyvének 407. oldalán, ám mintha mindez erre a családra vonatkozna. Súlyos veszteségek időszaka következett:

- 1902-ben, még születésük napján hagyták itt ezt a számukra pazarnak ígérkező világot, Jenő és Lívia nevű unokái,

- 1914-ben Theodor nevű fia halálos autóbalesetet szenvedett,

- még ugyanebben az évben IV. Anton nevű unokája elesett az I. világháborúban,

- 1919-ben Jenő fiának Liesel nevű leánya, akit martonvásári kriptában helyeztek örök nyugalomra, tüdővész következtében tizenhét éves korában halt meg.

Mindezek ellenére II. Anton 1921-ben abban a reményben hagyta itt ezt a világot, hogy nem fejeződik be rövidesen a Dreher család ausztriai története, hiszen két fia él, III. Anton és Jenő; továbbá örököse még Oszkár nevű fiúunokája is. Nem így történt. 1926-ban szívroham vitte el a fiát, III. Antont, Dreher Jenő fivérét, a rákövetkező esztendő pedig az utolsó ausztriai Dreher örökös, Oszkárt szőlította

sírba, agyhártyagyulladás következtében hunyt el. Az utolsó Dreher, az ekkor már magyarrá lett Dreher Jenő ettől pszichológiai sokkot kapott, részvénytöbbséget jelentő érdekeltségét eladta egy bankkonzorciumnak és eljött Ausztriából. Édesanyja halálát követően a kettenhofi kastélyt egy tollvonással elajándékozta Schwechat városának. Ha 1926-ban megtartja osztrák érdekeltségét, akkor a II. világháborút követően a család Ausztriában gazdag polgárként élhette volna életét, aligha kerültek volna gyerekei Monacóba, Belgiumba, illetve Kanadába. Ezzel a Dreher család ausztriai története befejeződött.

A magyarrá vált Eugen Anton Dreher, azaz Dreher Jenő (1872-1949)

A II. Anton Dreher és Kätthe Meichl házasságából másodikként született fiú, lovas szenvedélye okán apjának szemefénye lett. A fiatalember Ausztriában élt, az osztrák hadsereg lovas századosaként. Kitűnő úrlovas volt, már fiatalon az osztrák Jockey klub stewardja, számos díj nyertese. Apja, Jenő fia örökségének szánta a Kőbányai Sörgyárat, továbbá összes magyarországi birtokait. 24 éves volt, amikor 1897-ben a Millennium után megjelent Budapesten. Feladata a magyarországi birtokokon a gazdálkodás, a sörgyár felügyelete, valamint a lótenyésztés, a versenystállókval kapcsolatos munkák koordinálása volt.

Dreher Jenő az igazgatótanács elnöke. A sörgyárat a rokon Aich család vezette több generáción keresztül. Végül a szintén rokon, a svájci állampolgárságát mindvégig megtartó Hagenmacher Oszkár lett a sörgyár vezérigazgatója. Dreher Jenő itt Budapesten, ebben a németül beszélő körben talált társaságot és társat is, a svájci származású Hagenmacher Berta Luise, azaz Hagenmacher Lily személyében. A házaspárnak Jenő és Lívia nevű ikerként született gyermekei még születésük napján meghaltak, Lieselt 17 éves korában tüdővész következtében vesztették el, Mária és Annie megélték az idős kort, lett családjuk.

A fiatal házaspár kezdetben Kőbányán lakott. Ma már sajnos nincs meg a kétemeletes épület, amit II. Anton

3. kép Dreher termékek korabeli reklámgrafikái

építtetett fia számára a mai Csajkovszkij park területén. Később a mai Szabadság-hegyen (akkor Istenhegy) lévő Mártonhegyi út 6. és Költő utca 27. alatti ingatlant vásárolták meg és alakították át igényeiknek megfelelően. Ezt az épületet 1919-ben Liesel nevű leányuk halálát követően a fővárosnak adományozzák, amely később Szabadság-hegyi Gyermekszanatóriumként vált ismertté. Dreher Jenő egésztestét honorálta a Székesfőváros a titkos tanácsosi címmel, s mint ilyennek járt a kegyelmes úr megszólítás. 1925-26 fordulópontot jelentett az életében. Fivére, illetve unokaöccse halálát követően választhatta volna az ausztriai életet, de ő nem tette. Végleg Magyarországon szándékozott letelepedni, ekkor újjáépítette fel, alakította át családja számára a martonvásári kastélyt, illetve vásárolta a Károlyi utcai házat.

Felesége örökségét képezte az Andrássy úti olasz reneszánsz stílusú, később műemlékké nyilvánított úgynevezett konzuli palota, melyet az egykor kétkezi molnár, Haggemacher Henrik építtetett családja számára.

A Szabadság-hegyről az 1920-as években Martonvásárra vezetett a házaspár útja. Az itteni kastélyt választották birtokaik központjául, illetve ott honuknak. Ez idő tájt gondoskodtak maguknak Pesten téli szállásról. Megvásárolták a Károlyi kertre néző egyemeletes épületet a Károlyi u. 20.

sz. alatt (ma Ferenczy I. u. 5.) és igényeiknek megfelelően átalakították. A második világháborút követő években itt éltek, ide húzódtak vissza és itt érte Dreher Jenőt a halál 1949-ben.

A Fejér megyei birtokrészekben Dreher Jenő vezetésével, a schwechati központ támogatása mellett nagyléptékű fejlesztésbe kezdtek: gőzekét állították üzembe, iparvágányt és lóvasutat építettek, kutakat fúrattak, intenzív tehenészetet létesítettek. Ennek a kiváló martonvásári állománynak volt világrekorder tehene az Augusztá-26 (1915-1926). Vál községben árpanemesítéssel foglalkoztak, de a legjelentősebb mégis a tordasi birtokrészhez tartozó erdőmajori istálló volt, az 1884-ben idetelepített ménessel. A Havas-Markovits szerkesztette szakkönyv így ír erről: „A magyar telivér tenyésztést és versenyzést a Dreher-dinasztia nélkül el sem lehet képzelni. 1884 óta – mikor Dreher Antal belépett a tenyésztők és futtatók sorába – áll fenn a híres erdőmajori ménes, az ország egyik legnagyobb és legeredményesebb ménese.”

Dreher Antal lovait először „Col. Antony” néven futtatta és csak az első sikerek után lépett a nagy nyilvánosság elé a vörös-fehér szegélyes Dreher színekkel. A lovakat Alagon trenírozták. „Dreher Jenő a különválás ideje óta vezéralakja a magyar versenyéletnek, részese a Magyar Lovasegylet újjáépülésének a magyar tenyésztés és

versenyzés konszolidációs folyamatának.”

„Ausztia és Magyarország méneskönyve, Bécs, 1891” az erdőmajori telepen 22 tenyészkanccáról tesz említést – a kisbéri 33 mellett – 1903-ban viszont már 53-ról.

1920 után a rokoni szálakkal is megerősített Dreher és Haggemacher család kooperációra lépett. A *kőbányai pincehálózat kitűnő malátakészítést tett lehetővé*, amit a Haggemacher kapcsolatok révén Svájcba exportáltak is. A volt Kőbányai Sörgyárban felépítették a *Liebig-féle textilgyárat*. A *Brandy gyárban* háromféle konyakot pároltak, továbbá rumot, barackpálinkát és különféle likőröket készítettek. 1924-ben létesült a *Dreher Csokoládé- és Kekszgyár*, majd a *műjég- szénsav- és szikvízgyártásra is kiterjesztették tevékenységüket* (3. kép). 1933-tól fúzióra lépett a két családi sörgyár. Ekkor már ehhez a vállalathoz tartozott a *Nemzeti Szálló és a Duna-palota* is. E gyárakat és a szállodákat a Haggemacherek vezették. Ekkortájt vásárolta meg a család a Pomáz környéki erdőbirtokait is. Martonvásáron különösen sokat tett az *erdőmajori ménestelepen*, illetve a *tehenészet* fejlesztéséért, ahol a Fejér Megyei Szarvasmarha-tenyésztő Egyesület 1926/27. évi adatai szerint a magyar pirostarka, a lapályfajta és a borzderes adta a kiváló minőségű tejet. Az egykor itt élt világrekorder tehén

Augusztá-26 emlékét ma a telep bejárata előtt bronzszobor őrzi.

Dreher Jenő és családja Martonvásáron meglehetősen visszavonultan élt, csak a rokonaikkal érintkeztek. A munkája és a feladatai teljesen lekötötték, gondolatai csak a birtok felvirágoztatásán jártak, kizárólag szakkönyveket olvasott. Ez alól kivételt csak a vadászatok és az azt követő vadászvacsorák jelentettek. A korrekt rokoni kapcsolatokon túl mindössze egy barátja volt, gr. Pejacevich Albert, akivel Alagon találkozott rendszeresen, ahol a versenylovakat trenírozták. Kőbányán mint az Igazgató Tanács elnökének heti egy napon volt elfoglaltsága, további két napot Alagon töltött. Hatalmas vagyonuk ellenére sem közelítettek a hasonló vagyonnal rendelkező arisztokraták felé, nem törekedtek a bárói cím elnyerésére sem. Feltűnő, hogy mennyire nem politizált, személye a felső vékony réteg szóbeszédeiben sohasem szerepelt. Híre olyan kifogástalan volt, hogy sem a németek, sem a nyilasok, sem az oroszok nem találtak arra semmi okot, hogy letartóztassák, elhurcolják.

A katolikus osztrák állampolgárnak született Dreher Jenő magyar nagypolgárrá, földbirtokossá lett és Budapesten hunyt el. Nagyapja, Anton Dreher egykor, mint vagyonos üzletember érkezett Magyarországra szemben a kortárs Haggenmacher, Spiegel (Tükkör), Ganz és Gegersen családokkal, akik itt szerezték vagyonukat.

Felesége sorsa a háborút követően nagyon nehézre fordult. A Haggenmacher család nagyon őrízte helvét vallását, winterthuri származását és svájci állampolgárságát. Budapesten a Hold utcai református templom vitrinjében ma is megtekinthető az egykori istentiszteleteken helyüket jelölő zománctábla. Feleségének nagyon nehéz volt megélnie a kegyelemkenyérre jutást. Svájcban magányosan töltötte öregkorának napjait a Haggenmacher Alapítvány idősotthonában. Ő, aki nagyon kulturáltan beszélt az irodalmi németet, nem értette az ottaniak schwitter-düst nyelvét, és tovább növelte szomorúságát hogy családja nem maradt együtt a nehéz időkben. Egyik lánya Belgiumba, másik Kanadába került. Haggenmacher Henrik legkisebb leánya 1970-ben

hunyt el, kívánságára holtában hazakerült, a martonvásári családi sírboltba.

Az itt élők emlékében a házaspár, mint jó munkaadó, az itteni gyermekek iskoláztatásához, ruházkodásához jelentősen hozzájáruló urak élnek.

A martonvásári kastély jelenlegi formáját általuk nyerte el. Az átalakítást Sorg Antal tervezte és személyes közreműködésével végezték el. Lebontatták a Dreher-család által konzekvensen „Theather”-ként emlegetett épületrészt, a kastély túldíszítettségén jelentősen egyszerűsítettek, a torony megépítésével a templomtól jobbra és balra eső épületrészt harmonikus egységbe hozták. A kastélyban pl. bál rendezésére alkalmas nagytermet nem alakítottak ki. Voltak szalonok, vendégszobák, illetve egy tágas ebédlő, de alapvetően a családtagok szükségleteinek megfelelően háló-, nappali-, gardrób, illetve dolgozószobákként funkcionáltak a helyiségek.

A Dreher-család a templom melletti – cellának beillő – kis helyiségben őrizte a XVIII. századi keskeny faágyat, egy egyajtós szekrényt, egy tölgyfa karosszéket, mely darabok egykor a Beethoven által használt szoba berendezését képezték. A Brunsvik-család könyvtárának megmaradt darabjait is őrizték, ezzel szemben a kottákat és a megmaradt zongorát a zeneakadémiának ajándékozták. És mit tesz a sors! Az itt őrzött bútorok 1944-45 telén a szó szoros értelmében a háború martalékává váltak, míg a zongora Budapesten épségben vészelt át az ostromot és lett egyik fődarabja az 1958-ban, a kastély épületében megnyílt Beethoven Emlékmúzeumnak.

A Dreher-család meghatározó szerepet játszott a hazai Beethoven kultusz megindításában. 1927-ben, amikor a zeneszerető világ Beethoven halálának 100. évfordulójára emlékezett, Dreher Jenő lányának, Annie-nak kifejezett kérésére készítették el Pásztor Jánossal a szigeten álló, és azóta már Martonvásár szimbólumává vált Beethoven kőszobrot. Annie, művészi hajlamokkal megáldva, szenvedélyesen szerette a zenét, a budapesti koncertek gyá-

4. kép Dreher Jenőné és kislányuk, Liesel (Benczúr Gyula festménye)

kori látogatója volt. Számon tartotta hol, merre sétált ittjártakor Beethoven, a sziget melyik fájába véste saját kezűleg az L.v.B. monogramot.

A család más alkalommal is mindig kiváló művészeket kért fel, ha épületrre, festményre, szoborra, vagy dísz tárgyra volt szüksége. A temető Dreher-mauzóleumába Ligeti Miklóssal, a városligeti Anonymus szobor alkotójával készítették 1930-ban fehér márványból hatalmas, ember nagyságúnál nagyobb Krisztus-alakot. Dreher Jenőné és a még kislány Liesel portréját pedig Benczúr Gyula festette meg (4. kép). Sajnos – oly’ sok más értékkel együtt – a kép a háború végén a martonvásári kastélyból eltűnt.

A rendszerváltás után Dreher Jenő unokái és rokonaik többször is ellátogattak Martonvásárra. Egyik alkalommal egy ragyogóan fényes, kora nyári, búza bemutatós napon, amikor a gazdákat a szigeten pörkölttel kínáltuk, remek volt a hangulat, és a messziről érkezett vendégeket is meghívtuk ebédre. Ebéd után, a beszélgetés során maguktól megválaszolták a feltehetetlen kérdést, nevezetesen hogy milyen érzés visszatérni ide, ahol nagyapjuk egykori birtoka volt. Így búcsúztak: „Szeretünk hozzátok jönni, mert rend van nálatok, nagyon jó látni, hogy nagyapa egykori parkja, kastélya gyönyörű ma is, nem ment tönkre. A vagyont az Úr adja, tőlünk valamiért elvette...”